

учительской профессии и творческих основах педагогической деятельности. Доказано единство прогрессивных требований к педагогическому образованию в зарубежной и отечественной педагогике.

Ключевые слова: педагогическое образование, профессиональная подготовка учителя, профессиограмма, творческая деятельность педагога, идеи реформаторской педагогики.

SUMMARY

N. O'smuk. The main tasks of teacher training in the evropean pedagogics of the first third of the XXth century.

In the article the formation of teacher training new demands in the course of the idea development of the world Reformation pedagogics is characterized. The focus is on determining the aim of a teacher profession and the creative principles of pedagogical activity. The unity of progressive demands concerning pedagogical education in foreign and national education is proved.

Key words: pedagogical education, teacher training, creative activity of a teacher, ideas of Reformation pedagogics.

УДК 378.4(494):81'246

Т. А. Радченко

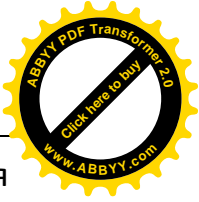
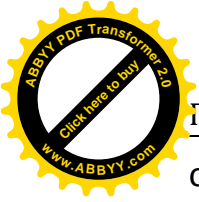
Дніпродзержинський державний
технічний університет

БАГАТОМОВНІСТЬ УНІВЕРСИТЕТІВ ШВЕЙЦАРІЇ ЯК ПІДҐРУНТЯ ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ ОСВІТИ

У статті висвітлено досвід організації навчального процесу в університетах Швейцарії в умовах багатомовності, де мовами навчання є німецька, французька та італійська. Університети пропонують зростаючу кількість програм навчання англійською мовою, особливо на рівні магістра. З'ясовано підходи до навчання іноземних мов на університетському рівні.

Ключові слова: багатомовність, полікультурність, університет, навчальний процес, мова навчання, програма навчання, Швейцарія.

Постановка проблеми. Важливим чинником гармонійного спілкування між народами є багатомовність. Забезпечення рівноваги між мовами і створення комунікативного простору є пріоритетним напрямом діяльності міжнародних організацій. Тому мовна політика відображена в низці офіційних документів, прийнятих на міжнародному рівні: Загальна декларація прав людини (1948 р.); стаття 30 Конвенції ООН про права дитини (1989 р.); Декларація ООН про права осіб, що належать до національних або етнічних, релігійних та мовних меншин (1992 р.); стаття 19 Віденської декларації та Програми дій, прийнятої на Всесвітній конференції з прав людини (1993 р.); Рамкова конвенція про захист національних меншин (Рада Європи, 1995 р.); Всесвітня декларація лінгвістичних прав (Барселона, 1996 р.); Європейська хартія регіональних мов або мов меншин (Рада Європи, 1998 р.); Загальна декларація ЮНЕСКО про культурне різноманіття (2001 р.); Конвенція ЮНЕСКО про охорону нематеріальної культурної спадщини (2003 р.); Конвенція ЮНЕСКО про

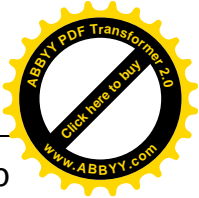
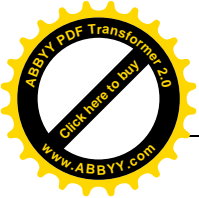

охорону та заохочення розмаїття форм культурного самовираження (2005 р.); Резолюція ООН про оголошення 2008 року Міжнародним роком мов; Резолюція Ради ЄС щодо Європейської стратегії з питань багатомовності (2008 р.); Спільна декларація Європейської комісії та Ради Європи про багатомовність з нагоди святкування 10-ї річниці Європейського дня мов (2011 р.) тощо. Отже, важливим завданням сьогодні є підтримка і пропаганда мовного і культурного різноманіття світу.

Аналіз актуальних досліджень. Унікальний досвід різноманітності суспільства має Швейцарія – полікультурна і полілінгвальна європейська держава. Аналіз наукових праць як вітчизняних (О. Родіна, О. Яковлева), так і зарубіжних науковців (О. Сергієва, Ф. Грін, Ж. Люді, Ж. Расін) засвідчує неабиякий інтерес до проблеми багатомовності Швейцарії, яка має глибокі історичні корені. На думку Ф. Гріна, «офіційне бачення появи Швейцарії – це об'єднання миролюбних і невтримно незалежних малих держав (кантонів) з метою зберегти свою свободу» [7]. Нагадаємо, що початком існування Швейцарської Конфедерації вважається 1 серпня 1291 року, коли три громади (пізніше стали називатися кантонами – Урі, Швіц та Унтервальден), які мешкали в долинах центральної частини Альп, уклали союз з метою забезпечити собі «вічну взаємну допомогу» в боротьбі з могутньою династією австрійських Габсбургів. Поступово до трьох кантонів почали приєднуватися й інші кантони (Люцерн, Цюріх, Цуг, Гларус, Берн та ін.) зі своєю культурою і самобутністю.

Як уважає О. Сергієва, «швейцарська концепція багатомовності заснована на принципі територіальності... Це означає, що країна становить мозаїку, складену з чотирьох територій, у кожній з яких говорять на одній мові» [2]. Сьогодні переважна більшість населення Швейцарії – німецькомовні швейцарці (65%), які зосереджені у центральній і східній частині країни, франко-швейцарці (18%) мешкають на заході, італо-швейцарці (10%) – на півдні країни, а ретороманці заселяють високігірні райони кантону Граубюнден на сході країни (1%) [4, 571].

Згідно з Конституцією країни (стаття 70) відразу чотири національні мови є офіційними мовами Швейцарії: німецька, французька, італійська та ретороманська (у стосунках з особами, які користуються ретороманською мовою) [3, 548]. Основний закон країни, гарантуючи свободу вживання мов, надає кантонам право визначати свої офіційні мови. З метою збереження порозуміння між мовними товариствами кантони «поважають традиційний мовний склад територій і беруть до уваги корінні мовні меншини», у свою чергу, Союз приділяє особливу увагу підтримці багатомовних кантонів і збереженню італійської та ретороманської мов [3, 548].

Найпоширенішою мовою у Швейцарії є німецька мова, якою користується 63,7% населення, французькою мовою розмовляє 20,4% населення, італійською – 6,5%, ретороманською – 0,5% (лише мешканці кантону Граубюнден), а місцевими діалектами користується ще 8% населення [8, 8]. Жодна з мов Швейцарії не виконує функцію мови міжнаціонального спілкування. Потрібно також наголосити на тому, що попри різноманіття національних мов в альпійській республіці найбільш поширеними мовами також є сербохорватська (1,5%), албанська (1,3%), португальська (1,2%), іспанська (1,1%), англійська (1,0%), турецька (0,6%) [8, 8] тощо, що пояснюється великою кількістю іноземців й іммігрантів у цій країні.

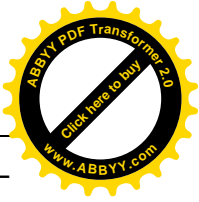
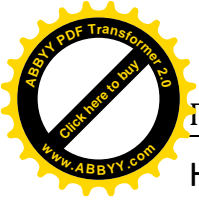
Отже, гармонійне співіснування чотирьох мов (згідно з визначенням Ф. Гріна «квадрілінгвізм» [1]) на теренах невеликої за розміром країни робить Швейцарію унікальною державою. Мовна політика держави спрямована на максимальний захист прав усіх громадян, навіть тих, які з кількісного боку знаходяться в меншості. Ефективне розв'язання мовної і культурної проблем є специфічною ознакою країни, оскільки відносини між державними мовами та їх носіями будуються на основі поваги й толерантності.

Мета статті – висвітлити особливості університетів Швейцарії в контексті багатомовності, що є підґрунтям полікультурної освіти у країні.

Виклад основного матеріалу. Університетський сектор вищої освіти Швейцарії представлений 12 університетами: 10 кантональних університетів (Базеля, Берна, Женеви, Лозанни, Лугано, Люцерна, Невшателя, Санкт-Галлена, Фрібура, Цюріха) та 2 федеральні технологічні інститути (Федеральні політехнічні школи Лозанни та Цюріха). Станом на 2012 рік до вищих навчальних закладів університетського типу у Швейцарії також належать 9 університетів прикладних наук, 14 педагогічних університетів та 4 інститути університетського рівня, які отримують фінансову підтримку Швейцарської Конфедерації [9].

Швейцарські університети пропонують широкий діапазон програм навчання. Проте в більшості університетів є загальні напрями підготовки на факультетах: юридичному, гуманітарному, природничому і точних наук, економіки і соціальних наук. Намагаючись передбачити майбутні виклики часу, швейцарські університети вдало поєднують освітню і дослідницьку діяльність, у такий спосіб розвиваючи наукові знання.

Маючи унікальний досвід різноманітності суспільства і мовної своєрідності, навчальні заклади скористалися широкими лінгвістичними можливостями країни в організації навчального процесу. Мова викладання залежить від розташування університету. У Базелі, Берні, Люцерні, Санкт-Галлені й Цюріху мовою викладання є німецька, у Женеві, Лозанні та

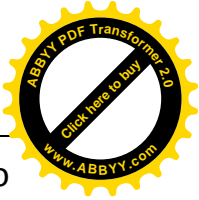
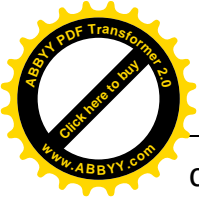

Невшателі – французька, у Фрібурі – німецька та французька, у Лугано – італійська мова.

У межах нашого дослідження яскравим прикладом полікультурності та полілінгвальності є університет Фрібура. Через територіальне зіткнення двох культур – германо-швейцарської і французько-швейцарської в кантоні Фрібур – в однойменному університеті широко практикується білінгвальна форма навчання. Оскільки полікультурне оточення притаманне університету з моменту його заснування, то й полікультурність сприймається тут як щось «саме собою зрозуміле», оскільки «знайомство з представниками усіх культур є частиною повсякденного життя у Фрібурі» [6]. Студенти мають можливість здобути освіту однією з двох мов (німецькою або французькою) або двома мовами одночасно. Після закінчення навчання студентам присуджуються двомовні дипломи, що користуються великим попитом на сучасному ринку праці, який потребує професійних і компетентних спеціалістів з багатокультурним досвідом. На нашу думку, навчання двома мовами відповідає не тільки економічним, але й моральним викликам часу, коли прогресивне людство виступає за толерантне ставлення до людей інших культур, національностей, віросповідань тощо. Варто зазначити, що кілька магістерських програм в університеті Фрібура викладаються ще й англійською мовою (магістр наук у галузі інформатики, фізики, хімії тощо).

Зазначимо, що на базі університету Фрібура проводиться єдиний екзамен для іноземців (у вересні – жовтні), оскільки у країні не існує єдиних критеріїв оцінки абітурієнтів. Екзамен складається з п'яти дисциплін – трьох обов'язкових (іноземна мова, математика, всесвітня історія) і двох на вибір (друга іноземна мова, географія, фізика, хімія або біологія). Рівень володіння іноземною мовою та результат єдиного екзамену для іноземців є підставою для зарахування іноземних студентів до швейцарських вишів. Для іноземців, які бажають вступити до швейцарського університету, функціонує програма «Підготовчі університетські курси для навчання у швейцарських університетах» (*University Preparatory Courses for Studies at Swiss Universities*), навчання на якій триває з жовтня по червень.

Широкий вибір програм навчання пропонує університет Берна – 45 бакалаврських, 78 магістерських та 42 докторські програми (станом на червень 2012 року) [11]. Бакалаврські програми викладаються німецькою, магістерські – німецькою та англійською, докторські – англійською мовами. Університет Берна пропонує мовні курси «Англійська мова для академічних цілей» (*English for academic purposes*) для швейцарських та іноземних студентів, а також викладацького складу університету та «Німецька мова як іноземна» (*German as a foreign language*) – курси німецької мови для

студентів, у тому числі аспірантів, університету Берна і Бернського університету прикладних наук.

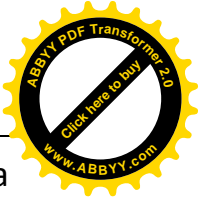
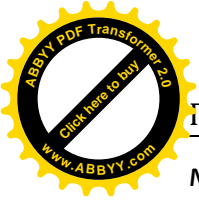
В університеті Лозанни, який розташований у франкомовному регіоні Швейцарії, більшість курсів викладається французькою мовою. Проте деякі курси на рівні магістратури і докторантури повністю або частково викладаються англійською мовою. На базі університету Лозанни працює «Школа французької мови як іноземної» (*The School of French as a Foreign Language*), де пропонуються повні і додаткові курси з французької мови та культури. Кожного року, під час літніх і зимових канікул, в університеті працюють курси французької мови і літератури, які призначені для студентів з різним рівнем володіння мовою. На базі університету Лозанни також працює «Мовний центр» (*The Language Centre*), де протягом навчального року або під час канікул викладаються німецька мова, швейцарський діалект німецької мови, англійська, китайська, іспанська, італійська та російська мови [14].

В університетах Женеви і Лозанни застосовується ще й особливий підхід до навчання іноземної мови. Програма «Тандем» є практикою живої сучасної мови, яка відбувається у простий та ефективний спосіб: два носія різних мов беруть на себе зобов'язання регулярного спілкування з метою вивчення мови один одного. Спілкування відбувається «віч-на-віч» з лінгвістичними партнерами, які перебувають у Швейцарії, або за допомогою «дистанційного навчання» з лінгвістичними партнерами, які мешкають за кордоном. (Так, «Тандем» в університеті Лозанни співпрацює з університетами Мадрида, Нью-Йорка, Сіднея та ін.). Обидва лінгвістичні партнери є абсолютно незалежними щодо встановлення розкладу, рівня інтенсивності та змісту навчальних занять тощо.

Зауважимо, що у швейцарських університетах частка іноземних учнів у загальній кількості студентів є високою. Міжнародно орієтованим є університет Санкт-Галлена, який під своїм дахом об'єднує студентів 80 національностей. Проте це єдиний університет у Швейцарії, де іноземні студенти мають складати власний вступний іспит університету. Це спричинено тим, що квота іноземних студентів була скорочена до 25% [10, 21]. Ця умова не поширюється на тих іноземних студентів, які мають атестати про середню освіту, що визнаються еквівалентними у Швейцарії.

Навчальний процес в університеті Санкт-Галлена забезпечують 87 професорів, 94 асистенти професорів і штатних викладачів, а також понад 440 викладачів. Майже 50% приїжджають з-за кордону [15]. Задля привабливості на європейській арені університет Санкт-Галлена пропонує 6 магістерських програм англійською мовою: маркетинг, обслуговування і комунікаційний

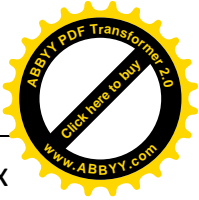
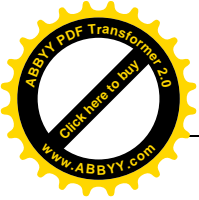

менеджмент; стратегії та міжнародний менеджмент; банківська і фінансова справа; економіка; кількісна економіка та фінанси; міжнародні відносини та управління, а також присуджує «подвійні» вчені ступені.

Університети Швейцарії створюють всі умови для отримання міжнародного досвіду спілкування з представниками інших культур. Про це свідчить багатонаціональний склад викладачів і студентів. Міцну міжнародну репутацію має університет Женеви. Він є другим за величиною університетом у Швейцарії, в якому станом на 2011–2012 навчальний рік навчався 16 081 студент більше ніж 140 різних національностей, а рівень охоплення осіб жіночої статі був найвищим (61% проти середнього показника по країні 50,2%) [12]. Полікультурний і полілінгвальний характер університету підтверджується і його професорсько-викладацьким складом за походженням, який у 2011 році виглядав так [12]:

	Професори	Викладачі та інший викладацький склад
Африка	3	63
Америка	13	146
Азія	3	170
Океанія	1	13
Європа	196	1674
Швейцарія	353	1944
Загалом:	569	4010

Мовою навчання в університеті Женеви є французька. Проте зазначимо, що з метою залучення іноземних студентів і заохочення мобільності студентів на рівні бакалаврату англійською мовою викладаються такі дисципліни, як: «Європейська економічна інтеграція» (3 кредити), «Введення в мікроекономіку» (6 кредитів) та «Введення в макроекономіку» (6 кредитів), а також функціонує «Програма навчання іноземних студентів у Женеві» (*Geneva International Students Program, GISP*). Програма становить семестр навчання в університеті Женеви для іноземних студентів. Модулі з міждисциплінарних курсів викладаються англійською, пропонуються інтенсивні курси французької мови, дається можливість спілкування з провідними фахівцями в різних галузях, включаючи міжнародне право, права людини, політичні науки, економіку, природничі науки, історію, культурологію і перекладознавство, а також відвідання головних міжнародних організацій, розташованих у Женеві: ООН, СОТ, МОП тощо. Студенти мають можливість набути міжнародного досвіду в іноземному університеті у групах невеликого розміру (30–35 чоловік) та безпосередньо поспілкуватися з відомими професорами.

В університеті Женеви невпинно зростає кількість магістерських програм і програм з безперервної освіти, які дедалі більш частково або повністю викладаються англійською мовою. Наприклад, з англійською та французькою мовами викладання можна отримати диплом магістра в таких галузях, як: математика, комп'ютерних наук, біологія, геологія, фінанси тощо, лише англійською – магістр наук у галузі фізики, хімії, біохімії, менеджменту, економіки, статистики та ін. Щодо докторантури – англійською або англійською та французькою можна працювати над дисертацією за спеціалізаціями фізика, математика та статистика.

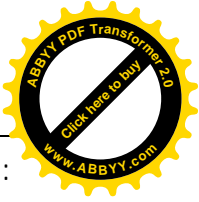
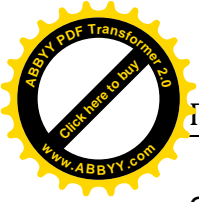
В університеті Женеви можна отримати спільний докторський ступінь (*joint doctoral degree*), що сьогодні є засобом забезпечення привабливості європейської освіти та її конкурентоспроможності у світі. Спільна програма підготовки докторів наук є спільним керівництвом дисертаційним дослідженням двома вченими з партнерських університетів – по одному від кожної установи. Захист однієї дисертації передбачає здобуття ступеня від двох окремих інститутів. Швейцарія присуджує спільні докторські ступені у співпраці з Францією (35 університетів-партнерів) та Італією (14 університетів-партнерів), а також Австралією, Бельгією, Бразилією, Китаєм, Англією, Люксембургом, Марокко, Нідерландами, Румунією, Польщею та Швецією.

Висновки. Таким чином, ми можемо зробити висновок, що багатомовність є важливою перевагою швейцарської освіти. Швейцарія є експортером високоякісних освітніх послуг на європейському і світовому ринках, оскільки розумно скористалася своїм мовним багатством, удосконалюючи зміст освіти згідно з вимогами часу і застосовуючи ефективні форми організації навчального процесу. Отже, навчання у Швейцарії, яке ґрунтується на полікультурних засадах, надає громадянам високий рівень полікультурної компетентності.

Перспективи подальших наукових розвідок убачаємо у з'ясуванні сутності міжнародної співпраці університетів Швейцарії, що є чинником полікультурності навчального процесу у країні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Родина О. Многоязычие Швейцарской Конфедерации [Електронний ресурс] / О. Родина. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nvkhdu/2010_X/11.pdf.
2. Сергиева О. В. Четырехязычие в Швейцарии и проблемы культурной идентичности [Електронний ресурс] / О. В. Сергиева. – Режим доступу : http://infoculture.rsl.ru/niklib/home/news/KVM_archive/articles/2010/05-06/2010-05-06_r_kvm-s1.pdf.
3. Швейцария (Швейцарская Конфедерация) // Конституции государств Европы : в 3 т. / [под общ. ред. Л. А. Окунькова]. – М. : Изд-во НОРМА, 2001. – Т.3 – С. 531–581.

4. Швейцария // Страны мира : энциклопедический справ. / [сост. : О. И. Богданович, Ю. А. Дрозд, В. В. Семеницкая и др.]. – Смоленск : Русич, 2004. – С. 570–574.
5. Яковлева О. Національні моделі організації неодномовного мовного простору («стара» Європа) [Електронний ресурс] / О. Яковлева. – Режим доступу : [http://www.socialscience.com.ua/публікація/397_Національні%20моделі%20організації%20неодномовного%20мовного%20простору\(«стара»%20Європа\)](http://www.socialscience.com.ua/публікація/397_Національні%20моделі%20організації%20неодномовного%20мовного%20простору(«стара»%20Європа)).
6. Five reasons for choosing Fribourg [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.unifr.ch/international/en/in/five-reasons>.
7. Grin François. Language Policy in Multilingual Switzerland: Overview and Recent Developments [Електронний ресурс] / F. Grin. – Режим доступу : http://www.ecmi.de/uploads/tx_lfpubdb/brief_2.pdf.
8. Statistical Data on Switzerland 2012 [Електронний ресурс] / FSO Neuchâtel, 2012. – 52 p. – Режим доступу : <http://www.bfs.admin.ch/bfs/portal/en/index/themen/00/01/blank/02.html>.
9. Study in Switzerland [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.crus.ch/information-programme/study-in-switzerland.html?L=2>.
10. Studying in Switzerland. Universities, 2012 / Edited by Rectors' Conference of the Swiss Universities (CRUS) – 12th ed. – Berne, 2012. – 46 p.
11. University of Bern [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.unibe.ch.
12. University of Geneva. Key Facts 2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.unige.ch/international/etudageneve/KeyFacts_2012v2.pdf.
13. University of Geneva [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.unige.ch>.
14. University of Lausanne [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.unil.ch.
15. University of St. Gallen [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.unisg.ch.

РЕЗЮМЕ

Т. А. Радченко. Многоязычие университетов Швейцарии как основа поликультурного образования.

В статье освещен опыт организации учебного процесса в университетах Швейцарии в условиях многоязычия, где языками обучения являются немецкий, французский и итальянский. Университеты предлагают возрастающее количество программ обучения на английском языке, особенно на уровне магистра. Выявлены подходы к обучению иностранным языкам на университетском уровне.

Ключевые слова: *многоязычие, поликультурность, университет, учебный процесс, язык обучения, программа обучения, Швейцария.*

SUMMARY

T. Radchenko. Swiss universities multilingualism as the basis of multicultural education.

The article outlines the experience of the educational process organization at Swiss universities in the context of multilingualism where the languages of instruction are German, French and Italian. The author emphasizes that the universities are offering an increasing number of study programmes in English, at the Master's level especially. Approaches to training foreign languages at the university level are defined.

Key words: *multilingualism, multiculturalism, university, educational process, language of instruction, study programme, Switzerland.*